

Psykologi och semantik – ett medeltida perspektiv

1. INLEDNING

Antagandet om ett mentalt språk (*mentalese*) är idag välkänt framför allt från filosofer som Noam Chomsky¹ och Jerry Fodor². Men varför bör filosofer överhuvudtaget intressera sig för något sådant? Följande argument ger en anledning:

Premiss 1: Varje människa lär sig sitt modersmål.

Premiss 2: Att lära sig något innebär att representera vad det än är som skall läras i något medium.

Premiss 3: Mediet i vilket en människa representerar det modersmål som skall läras är uttrycksmässigt lika rikt som modersmålet självt.

Premiss 4: Endast ett medium med en språklig struktur är uttrycksmässigt lika rikt som ett mänskligt naturligt språk.

Slutsats: Varje människa har innan hon/han lär sig sitt modersmål ett språkligt medium för representation. (Låt oss kalla detta språkliga medium det mentala språket.)

Det här argumentet är på inget sätt obestriddigt – varje premiss kan i sig ifrågasättas, men varje premiss är i sig plausibel och vad jag vet finns det ingen mer plausibel modell för språkanskaffning. Det finns därför all anledning för filosofer att ta mentalspråkshypotesen på allvar.

Ytterligare en anledning till att ta denna hypotes på allvar är historisk. Under flera århundraden ansågs den vara den bästa teorin för hur människan mentalt fungerar, dvs. den utgjorde den ledande teorin för mänskligt tänkande, men dess historiska bakgrund har fått väldigt lite uppmärksamhet och det finns fortfarande mycket vi inte vet om den.

Historiskt uppstod idén om att tänkandet skall förstås i termer av ett mentalt språk i början på 1300-talet. Riktigt hur detta gick till är fortfarande oklart. Inspirationskällan för många av teorins förespråkare var

¹ Se till exempel Chomsky (1965), pp. 47–59.

² Se Fodor (1975).

till viss del något Aristoteles skriver i början på *De interpretatione*,³ men motiven var i ännu högre utsträckning rent filosofiska och de bottenar i sin tur i en kritik av den aristoteliska/thomistiska synen på tänkandet. Idén växte sig sedan stark under 1300-talet och utformades till en imponerande teori av William Ockham⁴ och Jean Buridan⁵. Den stod sig sedan stark under hela 1400-talet och i början på 1500-talet, men övergavs till slut under 1500- och 1600-talen. Ingen vet riktigt varför, men möjligtvis berodde det på framväxten av nya teorier, t.ex. den cartesianska.⁶

Jag kommer i den här artikeln⁷ att behandla den här hypotesens historia under medeltiden. Teorin som den framträder under 1300-talet aktualiserar en rad filosofiska frågor som debatterades livligt inom traditionen och som fortfarande är aktuella. Det finns all anledning att tro att 1300-talets diskussion har något filosofiskt att lära oss även idag. Genom att titta närmare på skillnaderna mellan Ockhams och Buridans teorier vill jag åtminstone försöka göra detta troligt. På så sätt kan vi dels förstå deras arbeten bättre, men vi kan också bli klarare över möjligheterna att överhuvudtaget utveckla en filosofiskt attraktiv form av denna hypotes.

³ Aristoteles, *De interpretatione*, I (16a1-19).

⁴ William Ockham (OFM) föddes omkring 1287. Han studerade teologi i Oxford och föreläste där på Petrus Lombardus sentenser mellan 1317 och 1319. 1324 kallades han till Avignon för att försvara sig mot anklagelser för heretiskt tänkande. I Avignon involverades han i den pågående debatten mellan dominikaner och fransiskaner om fattigdomslöftet och äganderätten. Han fördömdes av påven bland annat för sin inblandning i denna debatt och tvingades att fly till München. Han dog där omkring 1347.

⁵ Jean Buridan föddes omkring 1300 och var under större delen av sitt liv magister vid filosofiska fakulteten vid universitetet i Paris. Han blev magister 1320 och var även rektor för universitetet i Paris vid flertalet tillfällen. Han var lärare till några av 1300-talets allra främsta filosofer och hade en enorm betydelse för filosofin så som den utvecklades under 1400- och 1500-talen. Han dog efter 1358.

⁶ Det är troligt att några av de centrala delarna i teorin helt enkelt övertogs av Descartes och omformulerades i termer av hans egen teori om tänkandet. Man kan alltså säga att den på så sätt överlevde men i helt en ny tappning. Se Normore (1989) och Lagerlund (kommande 2).

⁷ Olika versioner av denna artikel har presenterats på högre seminarier i både Stockholm och Lund. Jag vill tacka deltagarna i dessa seminarier för deras kommentarer. Stommen till artikeln utarbetades under min vistelse vid Filosofiska institutionen vid UCLA, vilken möjliggjordes av Fulbright och Svenska institutet. Det som sägs i artikeln är mer en sammanfattning av ett forskningsläge än några nya vetenskapliga framsteg. Calvin Normore har varit mig behjälplig i utarbetandet av artikeln.

2. SEMANTIK

Ockham och Buridan är i stort sett överens om den grundläggande ontologin. De anser båda att det som existerar är antingen individuella substanser eller individuella kvaliteter. I sitt mogna tänkande ansåg Ockham att detta är det enda som existerar åtminstone om vi även inkluderar under dessa individuella former och individuella knippen av materia som han menade var substanser *per reductionem*. Buridan å sin sida verkar ha menat att det även finns individer av andra kategorier som till exempel kvantiteter, men detta är inte helt kartlagt.⁸ Buridan är överhuvudtaget mycket mindre studerad.

Dessa individuella substanser och kvaliteter kan existera separat givet Guds absoluta allmakt, men substanser är naturligt betingade att ha individuella kvaliteter tillhörande sig och att själva inte tillhöra något annat (förutom Gud kanske). De individuella kvaliteterna är å andra sidan naturligt betingade att tillhöra substanser.

Vi beskriver världen omkring oss med hjälp av vårt språk. Varje språk är, enligt dessa tänkare, uppbyggt av två sorters tecken, nämligen dels kate-gorematiska tecken, som betecknar (*significare*)⁹ ett eller flera objekt (eller avser att beteckna sådana), och dels synkate-gorematiska tecken (som inte betecknar något förutom i kombination med kate-gorematiska tecken), som i kombination med kate-gorematiska tecken bildar antingen komplexa kate-gorematiska uttryck eller satser (*propositiones*).

Våra talade eller skrivna språk är konventionellt (*ad placitum*) inrättade, vilket betyder att det inte finns någon intrinsikal eller naturlig koppling mellan de tecken av vilka dessa språk är uppbyggda och saker och ting i världen. Både Ockham och Buridan anser att talade och skrivna språk endast är möjliga på grund av en relation mellan de tecken som de är uppbyggda av och tecknen i ett annat inre eller mentalt språk. Tecknen som det mentala språket är uppbyggt av är begrepp (*conceptus*) och strukturen (men inte vokabulären) hos detta språk är densamma för alla människor. Tecknen i de konventionella (*ad placitum*) språken är instiftade till att ha samma funktion som ett synkate-gorematiskt tecken i det mentala språket och det är på grund av deras relation till ett tecken i det

⁸ Se Normore (1985).

⁹ "Beteckna" är en primär semantisk relation i skolastisk semantik. De latinska orden "significare" och "significatio" är notoriskt svåröversatta till svenska. Ibland används de för referer eller namns relation till de ting de är namn på, dvs. vad termer denoterar eller refererar till, och ibland används de på liknande sätt som svenskans "betydelse" eller "mening". Jag har valt ordet "beteckna" för att använda en term som är mindre laddad än "denotera", "referera", "betydelse" och "mening".

mentala språket som de har den beteckning eller funktion som de har.

Den här relationen mellan våra talade språk och det mentala språket ger det mentala språket många av de funktioner som 1800- och 1900-talens filosofer har tenderat att tillskriva system av abstrakta objekt. Som exempel kan nämnas att delarna i det mentala språket fungerar med avseende på tecknen i de talade språken likadant som Freges meningsfunktioner gör med avseende på de ord vilkas mening (*Sinn*) de är. Delarna i det mentala språket är dock inte abstrakta objekt. De är mänskliga begrepp (*conceptus*) med den ontologiska status som sådana har.

Varken Ockham eller Buridan tänker sig att det mentala språket är något vi människor lär oss. Åtminstone inte om lärande betyder något i stil med att man representerar det som skall läras i något medium. Det mentala språket erhålls – det lär man sig inte. Processen att erhålla det mentala språket kräver heller inte att det skall representeras i något medium eftersom erhållandet är en passiv process. Kortfattat skulle man kunna beskriva det på följande sätt: processen börjar med att en lämplig rationell agent och något objekt eller flera objekt befinner sig i närheten av varandra. Objektet påverkar agentens medvetande (*mens* eller *anima intellectiva*) på så sätt att en intuitiv kognition av objektet skapas i agentens medvetande. Agentens medvetande utför sedan en rad olika operationer som det redan är förberett för från födseln (eller skapelsen). Dessa ger i sin tur upphov till ytterligare (abstraktiva) kognitioner. En kateorematisk term i det mentala språket kan vara en intuitiv kognition, en abstraktiv eller en kombination av abstraktiva kognitioner.

Det mentala språkets delar är till viss del teoretiska entiteter. Vi kan genom introspektion så att säga ”träffa på” några av våra begrepp men det verkar inte som om någon mentalspråksteoretiker, varken medeltida eller samtida, tänker sig att vi har någon omedelbar introspektiv tillgänglighet till dem alla. Vi behöver i stället principer för att guida oss till de egenskaper vi antar att det mentala språket har.

Ockham verkar i sitt tänkande framför allt arbeta med två principer som i litteraturen har kallats adekvansprincipen och minimalitetsprincipen. *Adekvansprincipen* implicerar ungefär att det mentala språket är uttrycksmässigt adekvat, dvs. vi kan tänka i det mentala språket allt vi kan säga i vilket som helst av de språk vi talar eller skriver. *Minimalitetsprincipen* implicerar i stället att det mentala språket inte innehåller något mer än så, dvs. om en skillnad i egenskaper hos olika talade språk inte producerar någon skillnad i utsagors sanningsvärde, så innehåller inte det mentala språket denna skillnad.

Det kvartssekel av arbete som lagts ned på att försöka förstå Ockhams mentala språk har koncentrerats på minimalitetsprincipen. Ockham ut-

trycker principen explicit, men han uttrycker också en rad mer restriktiva men nära relaterade principer, som till exempel att det inte finns några synonyma uttryck i det mentala språket, att det inte finns några konjugationer eller deklinationer, att det inte finns några artiklar osv. Det är dock oklart vad allt detta i slutändan innebär och debatten har i stor utsträckning fokuserat på huruvida det mentala språket är ett idealt språk eller inte.

Om man tar minimalitetsprincipen i sin allra starkaste form, ger den oss ett väldigt avskalat språk. Ockham delar in katekorematiska tecken (termer) i det mentala språket i absoluta (motsvarar ungefär naturliga sorter) och konnotativa tecken. Grunden för denna distinktion är det sätt på vilket tecknen betecknar och vilka konsekvenser detta i sin tur har för deras definierbarhet. I *Summa Logicae* skriver Ockham följande:

Absoluta namn är sådana att de inte betecknar en sak primärt och en annan (eller även samma sak) sekundärt, utan allt som betecknas av det absoluta namnet betecknas primärt [och] ... noga uttryckt, sådana namn har ingen definition som uttrycker termens betydelse (*quid nominis*). Ett namn, som har en definition som uttrycker dess betydelse, har, noga uttryckt, endast en sådan definition, och följaktligen är inte två utsagor, som uttrycker betydelsen hos en sådan term, så olika i sina delar att någon del av den första utsagan betecknar något som inte betecknas av någon motsvarande del av den andra [utsagan]. ... ett konnotativt namn är å andra sidan ett [namn] som betecknar en sak primärt och en annan sak sekundärt. Ett sådant namn har, noga uttryckt, en definition som uttrycker dess betydelse (*quid nominis*).¹⁰

Enligt Ockham har konnotativa termer nominella definitioner, och om man antar att de är synonyma med sina definitioner, så implicerar minimalitetsprincipen att endast en av dem finns i det mentala språket. Eftersom det verkar mer troligt att de termer som utgör definitionen är i det mentala språket och att det även är troligt att vi alltid skulle kunna kombinera dem för att forma den nominella definitionen, så verkar det likaledes troligt att vi helt kan eliminera de konnotativa termerna från det mentala språket. Följaktligen skulle det mentala språket endast bestå av absoluta katekorematiska och synkatekorematiska termer.

Den här bilden av Ockhams mentala språk var ungefär den som John Trentman målade upp i sin artikel "Ockham on Mental" publicerad i *Mind* 1970.¹¹ Hans bild har sedan försvarats av en hel rad mycket namnkunniga forskare med Paul V. Spade, Marilyn M. Adams och Calvin G.

¹⁰ William Ockham, *Summa Logicae*, I, kap. 10.

¹¹ Se Trentman (1970). Trentmans artikel är i sin tur ett svar på Peter Geachs kritik av Ockhams mentalspråkhypotes i boken *Mental Acts*. Se Geach (1957).

Normore i spetsen.¹² Den stora fördelen med deras synsätt är att det mentala språket blir mycket lämpat att vara en semantik för de talade språken.

Naturligtvis har denna bild inte fått stå ohotad. Den har kritiserats skarpt under de senaste åren. Claude Panaccio har påpekat i flera artiklar att Ockham faktiskt inte visar oss hur man går tillväga för att eliminera de konnotativa termerna från det mentala språket. Han har också argumenterat, övertygande enligt min mening, för att Ockhams teori faktiskt implicerar att de konnotativa termerna inte kan elimineras.¹³

Låt oss anta att Panaccio har rätt och att det existerar åtminstone en enkel konnotativ term i det mentala språket tillsammans med sin definition, till exempel det begrepp som motsvarar den konnotativa termen "albus" (vit eller blek) i det talade språket. Den talade termen är en term på grund av att den är underordnad en term i det mentala språket, men frågan är nu om den är underordnad en enkel konnotativ term (*albus*) eller en komplex mental term (*res habens albedinem*), som, låt oss anta, är den nominella definitionen av "albus"?

Det här är kanske det mest omdebatterade problemet med Ockhams hela teori, men problemet med s.k. enkla konnotativa termer är endast ett av en hel rad relaterade problem som uppstår så snart vi inser att det mentala språket både skall förklara egenskaper hos det talade eller skrivna språken som synonymi och homonymi (dvs. att i någon bemärkelse vara en semantik) och själv vara (vilket Ockham ansåg) ett medium för kommunikation för rent spirituella väsen.

För att ytterligare förstärka problemet skall jag introducera ett mer känt problem från angloamerikansk språkfilosofi som nyligen introducerats i debatten om det mentala språket.¹⁴ Ockham vidhåller till exempel att namn som "Cicero" och "Tully" är synonyma. Enligt honom är de dessutom synonyma i en väldigt stark betydelse, nämligen i den att alla som använder dem avser att använda dem om varandra. Han erkänner dock att det finns en svagare betydelse av synonymitet som innebär att två termer är synonyma om de båda betecknar samma sak på samma sätt utan att användaren själv inser det. Anta nu att "Cicero" och "Tully" är synonyma i den här svagare bemärkelsen. Det är sålunda plausibelt att anta att de är egennamn och underordnade absoluta termer. Men är de underordnade en eller två absoluta termer? Ockham uttrycker explicit, till fördel för den första tolkningen av hans mentala språk, att de är synonyma och därför är de underordnade ett enda begrepp (*conceptus*). Till

¹² Se Spade (1975), Adams (1987) och Normore (1990).

¹³ Se Panaccio (1990).

¹⁴ Se Brown (1996).

fördel för den andra bilden verkar det inte vara möjligt att underordna den ena den andra salva veritate. Betänk följande argument:

- (1) Henrik tror att Cicero var en berömd talare,
- (2) Henrik tror inte att Tully var en berömd talare,
- (3) Henrik tror att Tully var en berömd talare.

Det verkar konsistent med vad vi antagit att (1) och (2) är sanna. Men om det förhåller sig på det sättet kan vi inte byta ut "Cicero" mot "Tully" och fortfarande bevara sanning. Om detta i sin tur är riktigt, så kan (1) och (3) inte vara underordnade samma mentala utsaga. Eftersom den enda skillnaden dem emellan är att den ena innehåller "Cicero" och den andra "Tully", så kan inte heller dessa termer vara underordnade samma mentala term. Alltså, antingen är de inte synonyma eller så finns det synonyma termer i det mentala språket.

Det som genererar problem av det här slaget är något vi skulle kunna kalla det mentala språkets psykologiska realitet. I sitt senare tänkande ansåg Ockham att begrepp (*conceptus*) är partikulära akter eller kvaliteter hos själen (*mens*). Antag att jag ser Cicero tala på forum i Rom. Detta möte med honom orsakar en mental akt eller kvalitet som är det absoluta begreppet om Cicero, vilket i sin tur ger upphov till ett abstraktivt begrepp om "Cicero". Antag att jag dagen efter träffar på "Tully" på någon mörk gata kring Capitolium. Också detta möte genererar ett absolut begrepp i mig och ger upphov till ett abstraktivt begrepp om "Tully". Kan det undgå mig att dessa begrepp är om en och samma person? Att anta att de inte kan det verkar fenomenologiskt kontraintuitivt, men att anta att de kan det verkar tvinga oss till att erkänna att dessa är i någon viktig bemärkelse skilda åt.

Självklart är de skilda – de är numeriskt skilda akter eller kvaliteter i mitt medvetande. Men de är ju absoluta begrepp om en och samma individ – de betecknar en och samma sak på samma sätt.

De är alltså distinkta akter och kvaliteter i mitt medvetande och på samma sätt som jag kan misslyckas med att känna igen två fåglar av samma sort, så kan jag misslyckas att uppfatta att dessa två akter eller kvaliteter är av samma sort. Det finns ingen som helst anledning att tro att två akter eller kvaliteter hos medvetandet måste ha samma spirituella egenskaper eller fenomenologiskt samma "känsla" bara för att de har samma semantiska egenskaper.

Detta är välkända argument från typ-typ identitetsteorier i samtida medvetandefilosofi. Två personer kan till exempel applicera skilda villkor för begrepps likhet (identitet). Den ena insisterar på att två begrepp är oskiljbara om de är semantiskt oskiljbara, medan den andra föreslår

att två begrepp är oskiljbara om de är spirituellt oskiljbara. Den poäng jag försöker få fram är att om Ockham vill använda det mentala språket som en semantik för det talade, så är det det semantiska kriteriet som är det rätta. Men om han vill hävda att det mentala språket är reellt instantierat i människors medvetanden, och i änglar för den delen, så är det spirituellt oskiljbarhet som är det relevanta kriteriet. Det är bara om dessa två kriterier kollapsar som det vore riktigt att tänka sig att två begrepp kan skiljas semantiskt om de överhuvudtaget kan skiljas åt.

En viktig lärdom från allt detta är att om det mentala språket skall kunna spela rollen som en semantik, så måste alla semantiskt irrelevanta egenskaper sållas bort, men för att vara psykologiskt reellt måste det mentala språket ha egenskaper som inte härleds från dess semantiska roll utan från dess status som en samling akter eller kvaliteter hos medvetandet. Det vore, menar jag, mirakulöst om dessa sammanfaller. Det verkar som om Ockham föredrar den semantiska sidan av denna spänning och hans mentala språk verkar sålunda mer anpassat för en ideal agent.

3. PSYKOLOGI

Än så länge har jag koncentrerat mig på Ockham. Det är svårt att säga hur pass medveten han själv var om spänningen mellan dessa två sidor hos det mentala språket och det är ännu svårare att säga huruvida han faktiskt hade någon lösning på problemet att föra ihop dem. Han var ju trots allt en pionjär och pionjärer lämnar ofta forskningsprogram ofärdiga. Men om det ligger något i det jag hittills sagt skulle man vänta sig att den tradition som följer på Ockham blev medveten om denna spänning. Det är med detta i åtanke som jag tänkte närma mig Ockhams yngre samtida, nämligen Jean Buridan.

Buridan skiljer mellan två typer av enkla termer i de talade och skrivna språken. I sitt monumentala logikverk *Summulae de dialectica* skriver han:

En enkel utsaga motsvaras antingen av ett komplext begrepp eller av ett enkelt begrepp, och de som motsvaras av enkla begrepp kan och bör analyseras med avseende på den nominella definitionen med uttryck med ekvivalent beteckning. De som motsvaras av enkla begrepp har inte exakta definitioner som uttrycker den nominella definitionen per se.¹⁵

Buridans exempel på komplexa och enkla begrepp är speciellt intressanta. Han skriver:

Några katekorematiska termer har enkla motsvarande begrepp, som till exempel

¹⁵ Jean Buridan, *Summulae de Dialectica*, 2.4.1.

”människa”, ”vithet” och ”vit”, andra [motsvaras] av komplexa begrepp som till exempel ”chimär” och ”vakuum”.¹⁶

Det intressanta med den här listan är att ”vit” (*albus*) finns med som ett exempel på ett ord som är underordnat ett enkelt begrepp. ”Vit” förekommer bland Ockhams favoritexempel på en konnotativ term och bland de termer som han ger en, enligt honom, adekvat nominell definition på. Det är därför slående att denna term för Buridan är ett exempel på ett term som är underordnat ett enkelt begrepp och alltså inte har en nominell definition.

Det var Peter King som först drog uppmärksamhet till detta passage i sin bok *Buridan's Logic* från 1985 och många ansåg från början att det var ett misstag och ett problem med den latinska texten, men det har visat sig att så inte alls är fallet. Termen ”vit” är vad Buridan kallar en appellativ term som underordnas enkla begrepp. I *Summulae de dialectica* skriver han:

Som ett svar på detta sätter jag upp den sjätte slutsatsen att ett enkelt begrepp, om det är ett subjekt eller ett predikat i en mental utsaga, står för (*supponit*) den sak om vilket det är ett begrepp. Inget hindrar detta förutom möjligtvis två saker. Det första är det i vilket något begrips på det sättet där något ligger nära något annat (*per modum adjacentis alteri*), som till exempel i fallet med begreppet från vilket termen ”vit” härrör. Man skulle kunna säga att det är ett begrepp om vithet och att det ändå inte står för vithet, utan för subjektet som det ligger nära [eller som är vitt], efter som det är känt genom det sätt det ligger nära (*per modum adjacentis*) [något].¹⁷

Det är alltså klart vad han anser, nu återstår bara problemet att förstå vad han menar.

Nyckeln till att förstå honom är hans syn på hur begrepp (*conceptus*) erhålls. Ockham anser att den fundamentala akt genom vilken vi erhåller begrepp är en intuitiv kognition. I *Quodlibetal septem* skriver han:

Jag menar att en enkel kognition, motsvarande en singular [individ], ... är en intuitiv kognition. Det är självklart att denna typ av kognition är primär eftersom en abstraktiv kognition av en singular [individ] förutsätter en intuitiv kognition av samma objekt och det motsatta förhållandet gäller inte. Vidare är det självklart att en intuitiv kognition motsvarar en singular [individ] eftersom den är orsakad av en singular individ (och är av naturen anpassad att orsakas av den), och är inte anpassad av naturen att orsakas av någon annan singular individ, även en av samma species.¹⁸

¹⁶ Ibid., 4.2.4.

¹⁷ Jean Buridan, *Summulae de Dialectica, Sophismata*, 1.

¹⁸ William Ockham, *Quodlibetal Questions*, I, q. 13.

En intuitiv kognition är enkel och singulär och följaktligen är de begrepp vi erhåller genom vår kontakt med yttervärlden både enkla och singulära. Buridan har en annan uppfattning.

Han menar att genom våra sinnen presenterar sig eller representeras yttervärlden för oss. Den "bild" som tecknas av våra sinnen är dock mycket rik och sammansatt (*confusa*) och vi kan inte begripa vad vi upplever om vi inte hade förmågan att fokusera på saker i denna representation eller sätta saker i ett iakttagande (*in prospectu*). När vi har gjort detta tvingar objektet i fokus ett begrepp på oss på samma sett som vi sett Ockham hävda att begrepp erhålls genom en intuitiv kognition. Detta är dock inte ett enkelt begrepp som vi sett Ockham hävda, utan något helt annat.

I Buridans efterföljd utstakar Nicholas Oresme i sin kommentar till Aristoteles *De anima* tre typer av begrepp. Först och främst har vi universella begrepp som begrips utan några omständigheter (*circumstantia*), dvs. utan plats, kvalitet, färg, tid osv. De har abstraherats bort. Dessa begrepp är enkla och absoluta. För det andra så finns det två typer av singulära begrepp, nämligen dels sådana där något begrips endast genom ett fåtal omständigheter och dels sådana där något begrips i alla sina omständigheter.

Hans synsätt skulle alltså kunna sammanfattas på följande sätt: (i) Universella absoluta begrepp (enkla); (ii) Singulära "vaga" begrepp (komplexa); (iii) Singulära begrepp (komplexa).

(iii) är ett så att säga äkta singulärt begrepp eftersom sådana begrepp endast går att tillämpa på en sak, men de är inte enkla begrepp eftersom de inkluderar alla omständigheter i vilka något begrips. Det är det som gör det till ett begrepp som endast går att applicera på en sak. (ii) är "vaga" begrepp eftersom de är om en sak, men det är inte riktigt klart vad det är som begrips genom begreppet. Det kan alltså i princip tillämpas på flera saker i världen. Det är dessa begrepp som är de första vi erhåller när vi fokuserar in på något i vår representation av världen och från dessa skapas sedan (i) och (iii) genom att ta bort eller lägga till omständigheter.¹⁹

Införandet av "vaga" begrepp ändrar hela bilden av det mentala språket, men det ger också en förklaring till varför en term som "vit" är ett enkelt begrepp. Det är ett begrepp av typen (i), alltså ett universellt begrepp och följaktligen enkelt eftersom det som är vitt begrips utan några omständigheter, men det är heller inget absolut begrepp eftersom det

¹⁹ Se Lagerlund (kommande 1) för en utförlig diskussion om Buridans och Oresmes syn på hur vi erhåller begrepp och vilka konsekvenser deras synsätt har för idén om ett mentalt språk.

betecknar det som är vitt men också, sekundärt, betecknar kvaliteten "vithet".

Buridan är fullt medveten om konsekvenserna av uppfattningen att en term som "vit" är underordnad eller betecknar ett enkelt begrepp och han tar även upp detta i *Summulae de dialectica*. Han uppfattning är att frågan huruvida "vit" betecknar ett enkelt eller ett komplext (sammansatt) begrepp bestämmer om det har en nominell definition eller inte. Om det betecknar ett komplext begrepp, så kan det finnas ett komplext uttryck av vilka delarna betecknar delarna av det komplexa begreppet och det skulle kunna vara dess definition. Men om "vit" betecknar ett enkelt begrepp, så skulle det inte finnas några delar för delarna i en definition att beteckna.

King påpekar i samma bok som jag nämnde ovan att Buridan accepterar vad han kallar den additiva principen för logiskt komplexa uttrycks beteckning. *Additiva principen*: ett komplext uttrycks beteckning är det samma som summan av dess icke-logiska termers beteckning.

En komplex term som skall utgöra definitionen av "vit" måste alltså vara uppbyggd av icke-logiska termer andra än "vit" och skulle alltså beteckna något annat och mer än den enkla termen "vit" betecknar. Följaktligen kan den inte vara någon definition överhuvudtaget. Om "vit" verkligen betecknar ett enkelt begrepp, så kan det inte finnas någon komplex term med samma beteckning (betydelse) och följaktligen inget sätt att eliminera det enkla begreppet "vit" från det mentala språket.

Jag och andra har påpekat att närvaron av odefinierbara så kallade appellativa begrepp i det mentala språket underminerar tanken på det som ett idealt språk.²⁰ Det raserar också det projekt som Calvin G. Normore har förespråkat i artikeln "Buridan's Ontology".²¹ I den artikeln förespråkar han en syn på det mentala språket där det inte finns några enkla konnotativa eller appellativa termer utan endast enkla absoluta termer som i kombination med synkategorematiska (logiska) termer bildar konnotativa termer och slutligen även hela utsagor. Sådana utsagor har, enligt Normore, en uppenbar struktur, dvs. alla de kategorematiska delarna av vilka de är sammansatta är ontologiskt signifikanta. Genom att analysera utsagorna i de talade språken så att den underliggande strukturen hos de korresponderande mentala utsagorna uppenbarar sig, skulle man på samma gång nå direkt fram till världens metafysiska struktur. Det var det som var så lockade med tanke på det mentala språket som ett idealt språk.

²⁰ Se Lagerlund (kommande 1) och King (kommande).

²¹ Se Normore (1985).

4. SLUTSATS

Man skulle alltså kunna hävda att Ockham och Buridan representerar två väldigt skilda sätt att ta sig an spänningen mellan den semantiska och den psykologiska sidan av det mentala språket. Ockham är först och främst intresserad av semantik och han är inte intresserad av att beskriva hur vi faktiskt tänker utan vill i stället beskriva den logiska strukturen hos det mentala språket. En konsekvens av detta intresse är att han strukturerar begrepp semantiskt och är ganska oförsiktig med hur de olika begreppen av samma semantiska typ faktiskt är implementerade i medvetandet.

Buridan angriper problemet som en kunskapsteoretiker eller psykolog. Han är också ovanligt känslig för svårigheten att sortera lingvistiska objekt i olika typer och han skiljer mellan olika typer av begrepp genom vad man skulle kunna kalla deras spirituella och semantiska egenskaper. Resultatet blir ett mycket mindre elegant och mycket mer komplicerad bild av det mentala språket, men samtidigt kanske en mer korrekt bild.

Idealteorin för mentalt språk skulle vara en teori som verkligen kunde sammanfoga de två tillvägagångssätten som jag har försökt föreslå att Ockham och Buridan representerar. Mentalspråkstraditionen i medeltida filosofi dog inte med deras generation utan fortsatte – ofta i händerna på mycket kapabla filosofer – ända upp till och med 1500-talets mitt. Kanske finns det i den mängd ännu ostuderad text som först nu börjar göras tillgänglig någon som försöker foga samman de delar och de perspektiv som de senaste årens forskning har delat på.²²

²² Det kan nämnas att Pierre d'Ailly har mycket intressanta saker att säga i denna frågan. Se Lagerlund (kommande 2). Se också Bos och Read (2001).

LITTERATUR

- Marilyn M. Adams. 1987. *William Ockham*, 2 vols. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Aristoteles. 2000. *De interpretatione* (översättning B. Bydén). Stockholm: Thales.
- Egbert Bos och Stephen Read. 2001. *Concepts: The Treatises of Thomas of Cleves and Paul of Gelria. An Edition of the Texts with a Systematic Introduction*. Louvain – Paris: Édition Peeters.
- Debora J. Brown. 1996. "The Puzzle of Names in Ockham's Theory of Mental Language". *The Review of Metaphysics* 50, 79–99.
- Jean Buridan. 2001. *Summulae Dialectica* (översättning G. Klima). New Haven: Yale University Press.
- Noam Chomsky. 1965. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT

- Press.
- Jerry Fodor. 1975. *The Language of Thought*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Peter Geach. 1957. *Mental Acts: Their Content and Their Objects*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Peter King. 1985. *Jean Buridan's Logic*. Dordrecht: Reidel.
- Peter King (kommande) "Jean Buridan on Mental Language", i Calvin G. Normore (red.) *The Language of Thought – The Medieval Perspective*. Toronto: University of Toronto Press.
- Henrik Lagerlund (kommande 1) "Making Aristotle Modern – John Buridan on Psychology and Language", i J. M. M. H. Thijssen och Paul J. J. M. Bakker (red.) *The Medieval Commentary Tradition on Aristotle's De anima*. Aldershot: Ashgate.
- Henrik Lagerlund (kommande 2) "Representations, Concepts and Words – Peter of Ailly on Semantics and Psychology", i Calvin G. Normore (red.) *The Language of Thought – The Medieval Perspective*, Toronto: University of Toronto Press.
- Calvin G. Normore. 1986. "Meaning and Objective Being: Descartes and His Sources", i A. Oksenberg Rorty (red.) *Essays on Descartes Meditations*. Berkeley: California University Press.
- Calvin G. Normore. 1990. "Ockham on Mental Language", i J.-C. Smith (red.) *Historical Foundations of Cognitive Science*. Dordrecht: Kluwer, 53–70.
- Calvin G. Normore. 1985. "Buridan's Ontology", i J. Bogen och J. E. McGuire (red.) *How Things Are*. Dordrecht, Reidel, 189–203.
- Claud Panaccio. 1990. "Connotative Terms in Ockham's Mental Language" *Cahiers d'Épistémologie*, No. 9016. Montréal: Université du Québec à Montréal.
- Paul V. Spade. 1975. "Ockham's Distinction between Absolute and Connotative Terms". *Vivarium* 13, 55–76.
- John Trentman. 1970. "Ockham on Mental". *Mind* 79, 586–590.
- William Ockham. 1974. *Summa Logicae*, (red.) Ph. Boehner et. al., (Opera Philosophica 1). St. Bonaventure, N. Y.: Franciscan Institute of St. Bonaventure University.
- William Ockham 1980. *Quodlibetal Septem*, (red.) J. C. Wey, (Opera Theologica 9) St. Bonaventure, N. Y.: Franciscan Institute of St. Bonaventure University.